

ແມວ ກະຕ່າຍ ແລະ ຕົ້ນໄມ້ແຫ່ງຊີວິດ

ພວກ ທາງຈັນທຸກ

บ่อยครั้งที่มนุษย์ได้แรงบันดาลใจจากสัตว์เลี้ยง หรือสัตว์ที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน แล้วนำรูปร่าง ของสัตว์เหล่านั้นไปเป็นต้นแบบ ในการประดิษฐ์ และตกแต่งสิ่งของเครื่องใช้ เช่น กระจ่ายชุด มะพร้าว หรือที่ภาคเหนือเรียกว่า แมวชุดมะพร้าว อุปกรณ์ที่อยู่คู่ครัวไทยมาช้านาน เพราะอาหาร ไทยหลากหลายประเภท อย่างแกงคั่ว คลน จู๋จี ต้มซ่า ต้มยำ และขนมไทยประเภทแกงבוד ขน ม้าเกะก็ ข้าวเหนียวสังขยา และพวกขนมหนึ่งขนม กวนทั้งหลาย มีส่วนประกอบสำคัญคือ กะทิหรือ เนื้อมะพร้าว ที่ต้องขูดและคั้นกันสด ๆ เพราะเนื้อ มะพร้าวไม่สามารถเก็บไว้ได้นาน และไม่นิยมเคี้ยว กะทิไว้ค้างคืน เพราะความหอมหวานของกะทิสด จะหายไป งานขูดมะพร้าวอาจเป็นหน้าที่ของ ลูกครัวฝึกหัดรุ่นเยาว์ ที่มาช่วยขยับจับงานในครัว และเริ่มที่จะใช้เครื่องครัวที่มีคมได้แล้วงานขูด มะพร้าวต้องการทักษะและความเข้าใจในเชิงเทคนิค อยู่พอสมควร ต้องระมัดระวังไม่ให้พลาดพลั้งถูก ฟันกระต่ายบาดมือ ขณะที่ขูดต้องควบคุมแรงกด ของมือให้ดี เพื่อให้ได้เนื้อมะพร้าวที่มีความละเอียด ตามต้องการ และต้องไม่ให้มีเศษสีดำจากกะลา มะพร้าวผสมลงไปกับเนื้อมะพร้าวขูดด้วย

ม้านั่งรูปสัตว์ ด้านหนึ่งมีแท่งเหล็กเสียบอยู่ เป็นรูป งอคลายคอกห่าน เป็นเดือยเสียบหรือเป็นบั้งใช้สวม ส่วนปลายของเหล็กยื่นออกมา มีลักษณะเป็นแผ่น และมีขอบหยักเป็นซี่เล็กแหลม คือส่วนที่ใช้ขูดเนื้อ มะพร้าวออกจากกะลา ฟันซี่เล็กและคมนี้ บางคน อาจมองว่าคล้ายกับฟันกระต่าย จึงอาจเป็นที่มาของ ชื่อเรียก ‘กระต่ายขูดมะพร้าว’ บ้างก็ว่ามาจากรูปร่าง

ของที่นั่ง ที่นิยมทำเป็นรูปกระต่าย ในขณะที่ภาคเหนือ เรียกว่า ‘แมวขูด’ ซึ่งอาจมองเห็นต่างจากภาคกลาง ที่ซี่แหลม ๆ นั้นคล้ายกับเล็บแมวมากกว่า หรือไม่ก็ มาจากความนิยมทำเป็นรูปแมว จึงเรียกว่าแมวขูด มะพร้าว (สุตารา สุจฉายา, 2536:121) ส่วนคนพื้น เมืองล้านนาเรียกว่า ‘งอง’ ซึ่งอาจจะมาจากรูปร่าง ที่งอของเหล็ก (ศรีเลา เกษพรหม, ม.ป.ป.) ภาคใต้ เรียกว่า ‘เหล็กขูด’ หรือ ‘เหล็กขูด’ ปัจจุบันยังมีบาง ชุมชนในภาคใต้ มีการอนุรักษ์ทำเหล็กขูด ซึ่งเป็นงาน หัตถกรรมที่โดดเด่นมาตั้งแต่อดีต นิยมทำเป็นรูปสิงห์ แกะสลักลวดลายชาวหรือมลายู หรือประยุกต์จาก ลวดลายเรือกอและ (ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่าง ประเทศ (องค์การมหาชน), ม.ป.ป.) เหล็กขูดของภาค ใต้ที่ประดิษฐ์อย่างสวยงามนั้น ในอดีตมักเป็นของที่ ทำถวายวัดเพื่อเป็นพุทธบูชา บางครั้งเหล็กขูดนำมา เป็นส่วนหนึ่งขององค์ลึง นอกจากนี้ยังเป็นงานฝีมือที่ แสดงถึงอารมณ์ขันและจินตนาการของช่าง ที่ทำที่นั่ง เหล็กขูดเป็นรูปสัตว์ เช่น กระจ่าย แมว สุนัข ตะกวด เสือ หรือรูปคน เช่น เด็กแก้ผ้าอนกั้งโค้ง รูปผู้หญิง เปลือย หรือทำส่วนหัวของที่นั่งเป็นรูปอวัยวะเพศชาย เป็นต้น (สุตารา สุจฉายา, 2536:125-6)

ผู้ใช้งานกระจ่ายขูดมะพร้าวไม่ใช่มีเพียงผู้หญิงเท่านั้น โดยเฉพาะเมื่อมีงานมงคล งานบุญ หรืองานประจำ ปีที่คนจำนวนมากมารวมตัวกัน และต้องมีการทำ อาหารเลี้ยงคนจำนวนมาก อาหารคาวหวานในงาน ที่มีพิธีกรรม มักจะเป็นประเภทที่ต้องใช้กะทิ น้ำมัน มะพร้าว และเนื้อมะพร้าวในการประกอบอาหาร ดัง นั้นการทำครัวอาจต้องอาศัยแรงงานผู้ชายมาช่วยด้วย เช่น การปอกหรือขูดมะพร้าว และอุปกรณ์ครัวที่มีรูปร่างชวนให้เกิดอารมณ์ขันนี้ น่าจะสร้างความครื้นเครง ให้กับคนมาช่วยงานครัวได้ไม่น้อยเลยทีเดียว

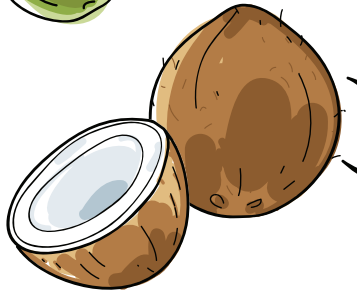
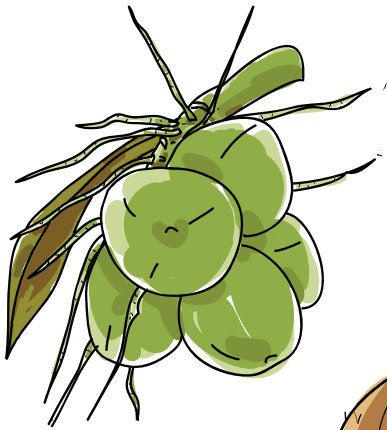

ปัจจุบันนี้ ด้วยวิถีชีวิตสมัยใหม่ โดยเฉพาะวิถีคนเมืองที่เครื่องประกอบอาหารหาซื้อได้โดยง่าย และคนไม่นิยมปลุกมะพร้าวกันแล้ว มะพร้าวจึงไม่ใช่ของที่หาได้ตามบ้านเหมือนแต่ก่อน ดังนั้นการซื้อมะพร้าวเป็นลูกมาปอกและชูดเอง พล่อยเป็นเรื่องยุ่งยากไปด้วย กระจายชูดมะพร้าว จึงไม่ใช่ของใช้จำเป็นในครัวยุคปัจจุบันอีกต่อไป การทำครัวไม่จำเป็นต้องยุ่งยากเตรียมวัตถุดิบทุกอย่างเองแล้ว รวมทั้งกะทิสดที่หาซื้อได้ง่ายตามตลาดทั่วไป พ่อค้า-แม่ค้าไม่ได้ใช้กระจายชูดที่ทำด้วยไม้ แต่เปลี่ยนมาใช้เครื่องชูดมะพร้าวแบบไฟฟ้า ที่มาพร้อมเครื่องคั้นกะทิแบบไฟฟ้า สามารถคั้นแยกหัวและหางกะทิได้เป็นอย่างดี หรืออีกทางเลือกหนึ่งคือ กะทิสสำเร็จรูปบรรจุกล่อง ที่นับวันจะได้รับการยอมรับมากขึ้น แม้ว่าความสะดวกรวดเร็วนี้ จะต้องแลกกับความหอมหวานของกะทิสดก็ตาม และทุกวันนี้การ 'ชูดมะพร้าว' กลายเป็น 'ความทรงจำ' ของใครหลายคนที่เกิดก่อนหรือเกิดไล่เลี่ยกันกับเครื่องชูดไฟฟ้า

การใช้กะทิในวัฒนธรรมอาหารของไทยเริ่มมาแต่เมื่อใดก็ไม่ทราบแน่ชัด มีผู้เสนอว่าอาหารไทยประเภทแกงกะทินั้น เป็นอิทธิพลมาจากอินเดีย (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2551) ซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมที่รู้จักกันดีในเรื่องการใช้เครื่องเทศและใช้กะทิในอาหารประเภทแกง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางตอนใต้ของอินเดียที่นิยมกะทิกัน

มาก ในขณะที่อินเดียตอนเหนือนิยมใช้โยเกิร์ต เครื่องเทศสำคัญในเครื่องแกงอย่าง พริก ที่มีถิ่นกำเนิดในอเมริกาใต้ ถูกนำเข้าไปในอินเดียราวต้นศตวรรษที่ 15 โดยพ่อค้าชาวโปรตุเกส และได้รับความนิยมอย่างมากในอินเดีย จนเรียกได้ว่าอาหารอินเดียขาดพริกไม่ได้เลย อินเดียจึงกลายเป็นผู้ส่งออกพริกที่สำคัญในตลาดการค้าเครื่องเทศ อย่างไรก็ตาม อาหารอินเดียที่เป็นที่รู้จักกันในปัจจุบัน บางเมนูถูกดัดแปลง หรือแม้กระทั่งถูกประดิษฐ์ขึ้นใหม่ โดยเฉพาะในสมัยอาณานิคม เพื่อให้เข้ากับรสชาติของชาวอังกฤษที่เข้าไปอยู่อาศัยในอินเดียช่วงต้นศตวรรษที่ 20 (Collingham, 2007) ส่วนแกงกะทิในเมนูอาหารไทยนั้น เริ่มเข้ามาตั้งแต่สมัยใดนั้น ไม่อาจระบุได้ชัดเจน แต่น่าสนใจที่เจ้าตำรับอาหารรสชาติเข้มข้นและเผ็ดร้อนด้วยเครื่องเทศอย่างอินเดีย กลับไม่ใช่ถิ่นกำเนิดของทั้งพริกและมะพร้าว

ตามหลักฐานทางพฤกษศาสตร์ ภูมิภาคที่เชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดพันธุ์มะพร้าวคือ คาบสมุทรมลายูเซีย และหมู่เกาะในทะเลแปซิฟิก ได้แก่ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ รวมทั้งออสเตรเลียและนิวกีนิ ซึ่งเป็นภูมิภาคที่พบสายพันธุ์ป่าของพืชชนิดนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่สามารถตอบคำถามเรื่องการนำพันธุ์มะพร้าวป่ามาเพาะปลูก (domestication) ว่ามีกระบวนการอย่างไร และเริ่มขึ้นในพื้นที่ใด (Maloney, 1993) ความซับซ้อนของเรื่องนี้ทวีขึ้นไปอีก เมื่อมีประเด็นว่า พันธุ์มะพร้าวถูกนำพายังเขตร้อนอื่นในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกได้อย่างไร โดยมนุษย์ที่เดินทางแล้วนำติดตัวไป หรือเป็นคลื่นลมทะเลที่พัดพามะพร้าวไปขึ้นฝั่งอีกที่หนึ่ง หากเป็นประการหลัง คำถามต่อมาคือ แล้วลูกมะพร้าวที่ถูกพัดข้ามทะเลไปนั้น มาจากต้นที่เป็น

พันธุ์ป่า หรือพันธุ์ปลูกกันแน่ (Dowe & Smith, 2002) เพราะบางครั้งหลักฐานเก่าแก่ที่เป็นซากพืชที่ขุดค้นพบ แม้ว่าจะสามารถกำหนดอายุได้นั้น แต่ก็พบว่าไม่สอดคล้องกับอายุสมัยของหลักฐานที่แสดงการเริ่มเข้าไปอยู่อาศัยของมนุษย์ในพื้นที่นั้น ๆ (Nayar, 2017:64-5)

มะพร้าว ในหลักฐานทางโบราณคดีที่เก่าที่สุด บนภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือจากแหล่งโบราณคดีโคกพนมดี จังหวัดชลบุรี พบละอองเรณู (pollen) แต่พบเพียงหน่วยเดียว อีกทั้งข้อมูลด้านเรณูวิทยา (paleontology) ในภูมิภาคนี้ยังมีไม่มาก ดังนั้นจึงยังไม่อาจนำมาวิเคราะห์การเพาะปลูกมะพร้าวเพื่อเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องได้ (Nayar, 2017:62) แต่หลักฐานชัดเจนขึ้น ในสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้นของไทยที่มะพร้าวถูกกล่าวถึงในลักษณะที่เป็นสิ่งอุทิศพร้อมด้วยที่ดินและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ให้กับศาสนา จารึกที่สำคัญได้แก่ จารึกวัดโพธิ์ร้าง อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีอายุในสมัยทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นภาษามอญโบราณ จารด้วยอักษรปัลลวะ (เทม มีเต็ม และจำปา เยื้องเจริญ, 2529) และจารึกวัดแสนข้าวห่อ (ตะจ๊ะมหาเถร) อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นภาษามอญโบราณ และจารด้วยอักษรมอญโบราณ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 17 (จำปา เยื้องเจริญ, เทม มีเต็ม และคงเดช ประพัฒน์ทอง, 2533) และในจารึกพ่อขุนรามคำแหง ตันพุทธศตวรรษที่ 19 ข้อความบนศิลาดานที่ 3 ที่พรรณนาภูมิทัศน์รอบเมืองสุโขทัย และกล่าวถึง "...หมากพร้าว ป่ามาก...ป่าพร้าว ป่าลาง..." (ยอร์ช เซเดส์, 2527) จากจารึกสมัยทวารวดี ซึ่งเป็นยุคสำคัญที่รับเอาอิทธิพลศาสนาพุทธและพราหมณ์เข้ามาอย่างมาก ได้กล่าวถึงต้นมะพร้าวที่ใช้เป็นสิ่งอุทิศให้กับศาสนา แต่ยังไม่อาจสรุปได้ว่าการใช้มะพร้าวในพิธีกรรมที่พบอยู่ในประเพณีไทยในปัจจุบันนั้น มีที่มาจากวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

พุทธหรือพราหมณ์ตั้งแต่สมัยทวารวดีหรือไม่ เพราะการใช้มะพร้าวในพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดและการแต่งงานในปัจจุบัน พบในชุมชนในหมู่เกาะของอินโดนีเซีย ที่อยู่ห่างไกลในทะเลแปซิฟิกด้วยเช่นกัน และจากข้อมูลที่มีผู้ศึกษาไว้ ไม่พบว่ามีส่วนใดของพิธีกรรมดังกล่าว เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธหรือพราหมณ์ (ดู Ajawaila, 1990; Forth, 1983) จะเป็นไปได้หรือไม่ที่ การใช้มะพร้าวในพิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ในภาคพื้นสมุทรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

พิธีกรรมของศาสนาพุทธและฮินดู มักใช้มะพร้าว เป็นเครื่องประกอบที่สำคัญ แม้ว่าอินเดียจะไม่ใช้แหล่งกำเนิดของสายพันธุ์มะพร้าว แต่น่าสนใจที่พืชชนิดนี้เข้าไปมีบทบาทในวัฒนธรรมของอินเดีย ซึ่งมีหลักฐานย้อนไปกว่าพันปี จากวรรณกรรมฮินดู ภาษาสันสกฤต อัคนี ปูราณะ (Agni Purana) ราวคริสต์ศตวรรษที่ 8-9 (ราวพุทธศตวรรษที่ 13-14) ที่กล่าวถึงการใช้มะพร้าวในพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ (Sensama, 1989 อ้างใน Ahuja, Ahuja & Ahuja, 2014:237) และน่าสังเกตว่าหลักฐานดังกล่าวนี้ เป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับที่ศาสนาพุทธและพราหมณ์ฮินดู กำลังรุ่งเรืองอย่างมากในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งในประเด็นนี้ ต้องทำการค้นคว้ากันต่อไปว่า การใช้พืชชนิดนี้ในพิธีกรรม มีกระบวนการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างสองภูมิภาคนี้อย่างไร

มะพร้าว เป็นมากกว่าพืชอาหาร เพราะมันเข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและโอกาสพิเศษต่าง ๆ มากมาย สำหรับผู้คนในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มะพร้าวเปรียบได้กับต้นไม้วิเศษ ที่มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์ได้จากทุกส่วนของมัน ชาวมาเลย์จึงถือว่าต้นมะพร้าวคือ 'ต้นไม้แห่งชีวิต' หรือ 'ต้นไม้แห่งสวรรค์' สำหรับชาวฟิลิปปินส์ถือว่าเป็น 'ต้นไม้สารพัน' ชาวอินโดนีเซียเรียกว่า 'ต้นไม้สามชั่วโคตร' และยังมีคำเปรียบเทียบความหลากหลายของคุณประโยชน์จากต้นมะพร้าวว่ามีมากพอ ๆ กับจำนวนวันในหนึ่งปีเลยทีเดียว ชาวอินเดียนยกย่องต้นมะพร้าวว่าเป็น 'ต้นกัลปพฤกษ์' (Kalpavriksha) มีความหมายว่า ต้นไม้สารพัดนึก ซึ่งเป็นชื่อต้นไม้ในคติความเชื่อของศาสนาฮินดู ที่เป็นหนึ่งในห้าของ เทวพฤกษ์¹ (Devavriksha) เป็นพืชมหัศจรรย์ที่มีประโยชน์มากมาย มหาศาล นับตั้งแต่ยอดไปจนถึงรากของมัน (Ahuja, Ahuja, & Ahuja, 2014)

ต้นมะพร้าว หรือ 'ต้นไม้แห่งชีวิต' มีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้คนในภาคพื้นสมุทรในเขตร้อนชื้นมานานนับพันปีแล้ว และมะพร้าวก็น่าจะมีบทบาทในพิธีกรรมและความเชื่อมาเนิ่นนานแล้วเช่นกัน ด้วยคุณประโยชน์อันเอนกอนันต์ในทางโลก และด้วยคุณลักษณะของมะพร้าวที่ถูกนำไปใช้เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายในเชิงอุดมคติ และไม่ใช่เฉพาะในวัฒนธรรมไทยเท่านั้น แต่รวมถึงเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มะพร้าวเป็นส่วนประกอบสำคัญในพิธีกรรมทางศาสนา อย่างในประเพณีไทย มะพร้าวเป็นส่วนประกอบสำคัญในพิธีกรรม ตั้งแต่การเกิด การบวชนาค การแต่งงาน ไปจนถึงการตาย ส่วนของมะพร้าวที่นำมาใช้ในพิธีกรรมมักเป็น ซ้อดอก (จั่น) หมายถึงความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ ใช้ประดับ

¹ หรือเรียกว่า ปังพฤกษ์ ได้แก่ กัลปพฤกษ์ ปาริชาติ มันทาร สังทาน และหริจันทน์ (ณรงค์ โฉมฉาย, 2551:5)

สถานที่โดยเฉพาะในพิธีแต่งงาน ส่วนผลมะพร้าวอ่อนถือเป็นสิ่งมงคล และน้ำมะพร้าวเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ จึงใช้เป็นหนึ่งในเครื่องสักการบูชาอย่างในพิธีขวัญเดือน หรือพิธีโกนผม สำหรับเด็กแรกเกิดที่อายุครบ 1 เดือน ใช้น้ำมะพร้าวอ่อนป้อนหรือแตะที่ปากของเด็ก เพื่อเป็นการรับขวัญ จากนั้นจะมีพิธีปลุกมะพร้าวขวัญ² โดยนำไปปลุกลงดินพร้อมกับหม้อที่ใส่รกและสายสะดือของเด็กที่พ่อแม่เก็บไว้ปลุกมะพร้าวเพื่อเป็นการเสี่ยงทายชะตาชีวิตของเด็กผู้นั้น โดยดูจากการเจริญเติบโตของต้นมะพร้าว (ชนิดาพรหมสวัสดิ์, 2540) นอกจากนี้ น้ำมะพร้าวยังใช้ในพิธีทำขวัญนาคน ที่หมอบขวัญป้อนให้นาคกิน และความบริสุทธิ์ของน้ำมะพร้าวยังเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความตาย ที่สัปเหร่อนำไปใช้ล้างหน้าศพ³

ลูกมะพร้าว เป็นสิ่งมงคลที่คู่ควรกับการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ น้ำมะพร้าวเป็นสิ่งบริสุทธิ์ เนื้อมะพร้าว ใช้ทำอาหารคาวหวานหลากหลายชนิด แต่ของเหลือใช้จากกันครัวอย่างกะลามะพร้าว ก็ถูกนำมาตัดแปดเป็นของใช้ได้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับขนาดและรูปทรงของมะพร้าวสายพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ทำเป็นกระบวยตักน้ำ ชามกะลาของเล่น (เดินกะลา) และเป็นอุปกรณ์ขัดพื้น เป็นต้น ความสามัญของกะลามะพร้าวนี้เอง ทำให้มันถูกเปรียบเปรยในสำนวนไทย เช่น ‘กบในกะลา’ หมายถึง คนที่มีโลกทัศน์แคบ หรือมีความรู้ชั้นต่ำ แต่คิดว่าตนเองรู้มาก ‘เคาะกะลามะพร้าวเกิด’ หมายถึง คนเลวทรามต่ำช้า ‘กะโหลกกะลา’ หมายถึง ของที่ชำรุดทรุดโทรม ไม่มีราคา ‘กะลาเหลี่ยมทอง’ หมายถึง ไพ่ชั้นดี ในสำนวนไทยที่กล่าวมานี้ กะลา ถูกให้ความหมายในลักษณะดูแคลน ว่าเป็นของที่ไม่มีราคาต่างวด หรือคนต่ำศักดิ์ แต่มีกะลาจากมะพร้าวบางสายพันธุ์ที่หายาก และติด

ผลน้อย เช่น มะพร้าวซอ มีกะลา (กะโหลก) ขนาดใหญ่ ก้นแบน มีโหนก (พู่) ยื่นออกมาสามด้าน ใช้ทำกลองเสียงของเครื่องดนตรีซอคู่ กะลาซอที่มีรูปทรงสวยงามและขนาดที่พอดีหายากมาก สมัยก่อนเฉพาะผู้สูงศักดิ์จึงจะได้ครอบครอง เรียกว่า ‘ซอพญา’ ส่วนซอที่ทำจากกะลาซอที่งามรองลงมาเรียกว่า ‘ซอพล’ ในขณะที่ ‘ซอแกง’ คือซอที่ทำจากกะลาขนาดใหญ่ จากมะพร้าวที่ใช้ทำกะทิ แต่ไม่ใช่มะพร้าวซอ (ณรงค์ โฉมเฉลา, 2551) นอกจากจะถูกตัดแปดเป็นของใช้ในครัวของเล่น และเครื่องดนตรีแล้ว ยังมีความเชื่อจากกะลามะพร้าวด้วย ‘กะลาตาเดียว’ ซึ่งไม่ใช่ลักษณะทั่วไปของกะลามะพร้าว ที่ปกติจะมีรูต 2 รู และมีรูงอก 1 รู แต่กะลาตาเดียวจะมีรูงอก 1 รู กับรูตา 1 รู ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องโชคชะตา นิยมนำมาใช้เป็นภาชนะตักข้าวสาร หรือนำไปทำเป็นเครื่องราง

ยังมีวัฒนธรรม ตำนานและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวอีกมากมาย อีกทั้งประโยชน์และสรรพคุณจากส่วนต่าง ๆ ของต้นมะพร้าว ที่ไม่ทันได้กล่าวถึงในที่นี้ โลกนี้คงมีพืชอาหารไม่กี่ชนิด ที่แทรกซึมเข้ามาอยู่ในชีวิตประจำวันและในวัฒนธรรมของมนุษย์มากถึงเพียงนี้ ในขณะที่ ‘กระต่ายขูดมะพร้าว’ กำลังเปลี่ยนจากงานช่างพื้นบ้านมาเป็นงานหัตถกรรม และย้ายจากครัวมาอยู่ในห้องจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ด้วยบทบาทใหม่ในฐานะวัตถุเพื่อการเรียนรู้ แต่ในขณะเดียวกัน พลวัตทางเศรษฐกิจกำลังทำให้บทบาทของมะพร้าวฉบับวันจะโดดเด่นขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสรรพคุณที่ถูกนำไปใช้ในเวชสำอาง ตลอดจนการเป็นพลังงานทางเลือกที่กำลังถูกพัฒนาขึ้น

² มะพร้าวขวัญ ที่ใช้ในพิธีโกนผมไฟคือมะพร้าวหัวที่ออกแล้ว บางคนปลุกมะพร้าวเงินมะพร้าวทอง คือมะพร้าวที่ปิดด้วยแผ่นเงินและแผ่นทองอย่างละลูก ปลุกแล้วรดด้วยน้ำมนต์ (บุตรี กรลักษณ์, 2507:3, 7)

³ ประเพณีปฏิบัตินี้เป็นประเพณีธรรม อาจมีความหมายคือ เป็นการชำระล้างมลทินและอกุศลกรรมของผู้ตาย (นันทา ขุนภักดี, 2545:77)

บรรณานุกรม

- จำปา เยื้องเจริญ, เทียม มีเต็ม และคงเดช ประพัฒน์ทอง. (2533). วัดแสนข้าวห่อ (ตะจุ่มหาเถร). ในวิเคราะห์ศิลาจารึกในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หริภุญไชย (2 ed., pp. 27-29). กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- ชนิดา พรหมสวัสดิ์. (2540). โคนผมไฟ ลงเปล และปูเปล. กิณี, 14(2), 132, 134.
- ณรงค์ โฉมเฉลา. (2551). ศัพท์มะพร้าว: พจนานุกรมที่แสดงบทยืมของศัพท์ที่เกี่ยวกับมะพร้าว. กรุงเทพฯ: เครือข่ายพืชปลูกพื้นเมืองไทย ร่วมกับ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- เทียม มีเต็ม และจำปา เยื้องเจริญ. (2529). จารึกวัดโพธิ์ร้าง. ใน ก่องแก้ว วีระประจักษ์ (บรรณาธิการ), จารึกในประเทศไทย เล่ม 2: อักษรปัลลวะ อักษรมอญ พุทธศตวรรษที่ 12-21 (หน้า 27-33). กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- นันทา ชุนภักดี. (2545). มะพร้าว: ต้นไม้แห่งชีวิตในวัฒนธรรมไทย. วารสารศิลปศาสตร์, 2(1), 72-87.
- บุตรี กรลักษณ์. (2507). กฤตลักษณ์: พิธีต่าง ๆ ของบุคคล. โรงพิมพ์แพร่การช่าง.
- ไบบุญ บัว. (2547). กระจ่ายชุดมะพร้าว. กิณี, 21(6), 30.
- พระเทพคุณาภรณ์. (2513). พิธีชีวิต. โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ.
- ยอร์ช เซเดส์. (2527). ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง. ใน กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย (หน้า 4-20). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ศรีเลา เกษพรหม. (ม.ป.ป.). เครื่องใช้ล้านนา: กระจ่ายชุดมะพร้าว. เข้าถึงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2560. สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : <http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/elanna51/misc/misc1-14.html>
- ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน). (ม.ม.ป.). กระจ่ายชุดมะพร้าว หัตถกรรมงานไม้ : เครื่องใช้ในครัวเรือน วิถีในวัฒนธรรมมุสลิม. เข้าถึงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2560. http://www.sacict.or.th/scripts/knowledge.php?ntabmenu=34&Menu_id=17&Submenu_id=2&Submenu2nd_id=0

- สุจิตต์ วงษ์เทศ . (2551). ข้าวปลาอาหารไทย ทำไม? มาจากไหน. กรุงเทพฯ: กองทุนเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ.
- สุตารา สุจนายา. (2536). กระจ่างชัดมะพร้าว คุณค่าในงานฝีมือชาวบ้าน. สารคดี, 9(103), 114-128.
- Ahuja, S., Ahuja, S., & Ahuja, U. (2014). Coconut - History, Uses, and Folklor. Asian Agri-History, 18(3), 221-248.
- Ajawaila, J. W. (1990). Marriage Rituals of the Galela People. Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volenkunde, 146(1), 93-102.
- Collingham, L. (2007). Curry: a Tale of cooks and Conquerors. London: Vintage Books.
- Dowe, L., & Smith, L. T. (2002). A Brife History of the Coconut Plam in Australia. Palms, 46(3), 134-138.
- Forth, G. (1983). Blood, Milk and Coconuts: A Study of Intra-Cultural Ritual Variation. Man, 18(4), 654-668.
- Maloney, B. K. (1993). Palaeorology and the Origin of the Coconut. GeoJournal, 31(4), 355-362.
- Nayar, N. M. (2017). The Coconut Phylogeny, Origins and Spread. London: Academic Press.

กระต่ายขูดมะพร้าว / แล็กขูด

146

พิพิธภัณฑ์
เมืองเชียงใหม่

๓๐ ปี

พิพิธภัณฑ์เมืองเชียงใหม่ ๓๐ ปี

1

เลขทะเบียนวัตถุ มร. 1705/2535

ทำจากไม้แกะสลักเป็นรูปกระต่าย ตั้งอยู่บนฐาน หูกระต่ายแบนแนบ ลำตัว หางเป็นสันรูปสี่เหลี่ยม ที่ปากมีเหล็กชูด ที่ด้านซ้ายเขียน ตัวอักษรว่า “นายมัน นางตี๋ ถวาย วัดสกุ 18 - 2528”

ขนาด (ซม.)

ยาว 51 สูง 19.5 กว้าง 11.1

2

เลขทะเบียนวัตถุ มร. 1699/2535

ไม้แกะสลักเป็นรูปงูขนาดใหญ่ ลำตัวคดงอ ท้องแบน ส่วนหัวมีเหล็กชูดเป็นฟันซี่แหลมเล็กๆ ส่วนท้ายมี ตะปุดอกอยู่

ขนาด (ซม.)

ยาว 42 สูง 15.2 กว้าง 15.5

3

เลขทะเบียนวัตถุ มร. 1696/2535

ไม้แกะสลักเป็นรูปเสื่อยืนบนฐาน สี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนขาไม่เจาะช่อง โปรง เหล็กชูดมีลักษณะเป็นวงโค้งกลม ออกจากปากเสื่อ

ขนาด (ซม.)

ยาว 50.6 สูง 16.7 กว้าง 10.2

กระต่ายขูดมะพร้าว / เหล็กขูด

1

เลขทะเบียนวัตถุ มร. 1698/2535

ไม้แกะสลักเป็นรูปหมี ขาหน้าด้านซ้ายยกขึ้น ขาหน้าด้านขวาวางไปทางด้านหลัง ขาหลังทั้ง 2 ข้างอ้อมมาด้านหน้าใช้เป็นฐานของเหล็กขูด ที่ปากมีเหล็กขูดเป็นฟันซี่แหลมเล็กๆ

ขนาด (ซม.)

ยาว 41 สูง 19 กว้าง 10.5

2

เลขทะเบียนวัตถุ มร. 1707/2535

ไม้เนื้อแข็งสลักเป็นรูปบุคคลชื่ออยู่บนหลังกระต่ายที่เห็นเฉพาะส่วนหัว ส่วนกลางเป็นแท่งตัน สลักลายเส้นเป็นรูปดอกไม้อยู่ 3 ด้าน รูปบุคคลลำตัวเป็นท่อนโค้ง ในลักษณะกึ่งนั่งอยู่บนฐาน ขาขวาบ่างอเล็กน้อย ท่อนกลมบากเป็นร่อง เหล็กขูดยื่นออกจากปากกระต่าย

ขนาด (ซม.)

ยาว 49.3 สูง 23.9 กว้าง 13.1

3

เลขทะเบียนวัตถุ มร. 1702/2535

ไม้เนื้อแข็งสลักเป็นรูปเสือ ลำตัวเป็นท่อนกลมยาว ขาทั้งสี่แยกเป็นขาตั้ง ใบหน้าแกะสลักเป็นหู ตา จมูก และหนวด มีปลอกคอ ปากมีเหล็กขูด

ขนาด (ซม.)

ยาว 69.3 สูง 29 กว้าง 21.2

1

2

กระต่ายขูดมะพร้าว / เหล็กขูด

1

เลขทะเบียนวัตถุ มร. 1703/2535

ไม้แกะสลักรูปนางเงือก แขนทั้ง 2 ข้าง ยื่นออกมาเป็นฐาน มือทั้ง 2 ประคองลูกเงือก กลางหน้าผากมีเหล็กขูดยื่นออกมา

ขนาด (ซม.)

ยาว 51.5 สูง 21 กว้าง 11.1

2

เลขทะเบียนวัตถุ มร. 1708/2535

ไม้เนื้อแข็งสลักเป็นรูปผู้หญิง เก้า ผมมวย นอนหงายพับขาไปด้านหลัง มือไหว้จับขาไขว้ที่ด้านหลัง ทาด้วยสีเงินและสีดำที่ผมและเสื้อผ้า มีเหล็กขูดยื่นออกจากมวยผม

ขนาด (ซม.)

ยาว 89 สูง 17 กว้าง 18.1

3

เลขทะเบียนวัตถุ มร. 1710/2535

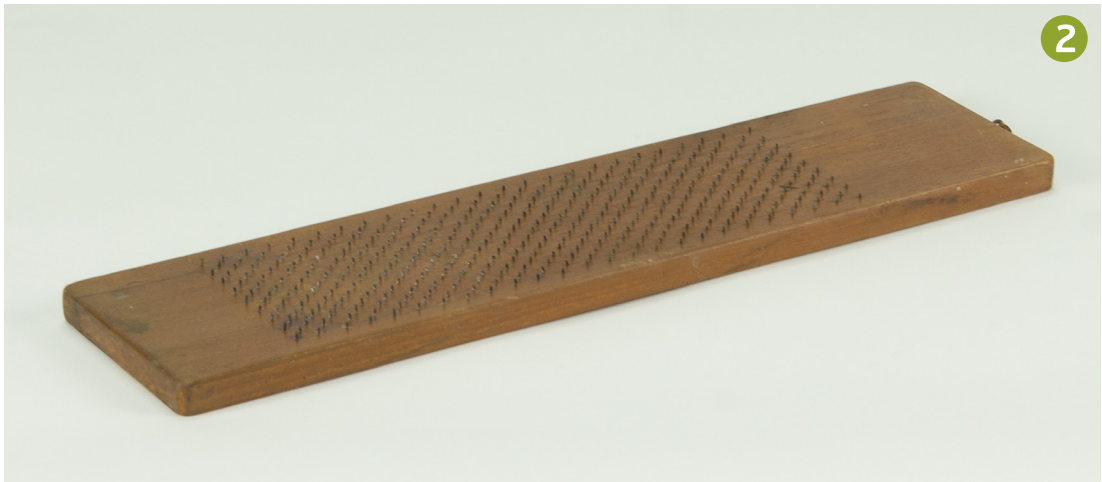
ไม้แกะสลัก 2 ชิ้น ตีประกบกัน ด้วยตะปู แผ่นบนเป็นไม้แผ่นหนา ประมาณ 1 ซม. เป็นที่เหยียบ แผ่นล่างทำเป็นภาชนะสำหรับใส่มะพร้าวที่ขูดแล้ว ด้านที่ติดกับที่เหยียบแกะเป็นรูปสัตว์ 4 ขา ตาโต หูยาว มีเหล็กขูดยื่นออกมาจากกลางตัวของสัตว์

ขนาด (ซม.)

ยาว 40 สูง 17.5 กว้าง 17

1

2

กระต่ายขูดมะพร้าว / เครื่องขูด

1

เลขทะเบียนวัตถุ มร. 1638/2535

ไม้ด้านบนเป็นรูปลำตัวคล้ายกระต่าย ส่วนหัวมีเหล็กขูดยื่นออกมา ด้านล่างเป็นรูปภาชนะสำหรับรองมะพร้าวขูด

ขนาด (ซม.)

ยาว 32.5 สูง 15.5 กว้าง 22

2

เลขทะเบียนวัตถุ มร. 1686/2535

(กระต่ายจีน) ไม้เนื้อแข็งเป็นแผ่นแบนตอกหมุดเรียงเป็นแถวสลับหว่างเป็นแนวยาว เว้นส่วนหัว และส่วนท้ายส่วนบนมีห่วงสำหรับแขวนลงน้ำมัน ใช้สำหรับขูดมะพร้าวที่เกาะเกาะกลาออกแล้ว

ขนาด (ซม.)

ยาว 37.9 กว้าง 10.1 สูง 1.5